Nadbiskupov govor na sudu

Četvrti dan rasprave, 3. listopada 1946, nakon ispitivanja, bilo je nadbiskupu dopušteno da s obzirom na iznesene optužbe i on kaže koju riječ. Služeći se tom slobodom, koju mu je zakon davao, održao je nadbiskup u 38 minuta sljedeći govor[27]:

»Na sve tužbe, koje su ovdje protiv mene iznesene, odgovaram da je moja savjest mirna, makar se publika tome smijala. Sada se ne kanim braniti niti apelirati protiv osude. Ja sam za svoje uvjerenje sposoban podnijeti ne samo ismjehivanje, prezir i poniženje, nego - jer mi je savjest čista - pripravan sam svaki čas i umrijeti.

Stotinu puta je ovdje ponovljen izraz 'optuženi Stepinac'. Ali nitko nije toliko naivan, da ne bi znao, da iza toga 'optuženoga Stepinca' sjedi ovdje na optuženičkoj klupi nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolit i predstavnik katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sami ste toliko apelirali na ovdje prisutni kler, da kaže da je samo Stepinac kriv ovima i njihovu stavu naroda i klera. Obični Stepinac ne može imati taj utjecaj nego samo nadbiskup Stepinac.

17 mjeseci već se vodi protiv mene borba u štampi i u javnosti, inače 12 mjeseci podnosio sam faktičnu internaciju u nadbiskupskom dvoru.

»Prekrštavanje« pravoslavaca[27a]

Upisuje mi se u krivnju prekrštanje Srba. To je uopće neispravan naziv, jer tko je jednom kršten, ne treba ga više prekrštavati, nego se radi o vjerskom prijelazu.

Ja o tom neću opširnije govoriti nego velim, da mi je savjest čista, a povijest će jednom reći o tom svoj sud. Činjenica je, da sam morao premještati župnike, jer im je prijetila opasnost smrti od pravoslavnih, jer su ih htjeli Srbi ubiti, zato što otežu s prijelazima. Činjenica je, da se u prošlo ratno vrijeme Crkva morala provlačiti kroz poteškoće kao zmija, a išlo se na ruku srpskom narodu s nakanom, da mu se pomogne, kako se dalo i moglo. Gospodin mi je predsjednik predočio prijepis, što sam tražio prazni pravoslavni manastir - nekoć naš pavlinski - u Orahovici, da se u nj smjeste trapisti, koje su Nijemci protjerali iz Rajhenburga. Smatram, da mi je bila dužnost, da pomognem braći Slovencima, koji su od hitlerovaca bili izagnani, da se sklone.

---

[27] Vjerodostojan tekst u posjedu pisca.
[27a] Podnaslove unio je pisac ovoga djela.

»Zločin« - vojni vikarijat

Kao teški zločin pripisuje mi se vojni vikarijat. Pitao me je predsjednik suda nisam li smatrao izdaju Jugoslavije dok sam u toj stvari stupio u vezu sa Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ja sam bio vojni vikar i za bivše Jugoslavije. Nastojao sam pitanje vojnog vikarijata urediti kroz ovih 8-9 godina. No nije došlo do definitivnog rješenja. To je pitanje konačno bilo uređeno u Jugoslaviji i konkordatom koji je stvoren teškom mukom, svečano ratificiran u parlamentu, da onda propadne na ulicama beogradskim.

Kad je rat Jugoslavija-Njemačka bio pri kraju, ja sam morao pružiti duhovnu pomoć i ostacima vojnika katolika bivše Jugoslavije i novostvorene Nezavisne Države Hrvatske. Ako je, dakle, država propala, a vojska ostala, morali smo pogledati tu situaciju.

Prava Hrvatskog Naroda

Nisam bio persona grata ni Nijemcima ni ustašama. Nisam bio ustaša, niti sam položio njihovu zakletvu, kako su učinili vaši činovnici koji su ovdje. Hrvatski se Narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskog Naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji. Rekao sam: Hrvatima se nije dozvoljavalo da napreduju u vojsci ili da uđu u diplomaciju osim da promijene vjeru ili ožene inovjerku. Tu je faktična baza i pozadina mojih poslanica i propovijedi.

Što sam govorio o pravu Hrvatskog Naroda na slobodu i nezavisnost, sve je u skladu s osnovnim principima saveznika istaknutim u Jalti i u Atlantskoj povelji. Ako prema ovim zaključcima svaki narod ima pravo na svoju nezavisnost, zašto bi se to onda branilo samo Hrvatskom Narodu? Sveta Stolica je toliko naglašavala, da i mali narodi i narodne manjine imaju pravo na slobodu. Zar katolički biskup i metropolita ne bi o tom smio ni pisnuti? Ako treba, past ćemo, jer smo vršili svoju dužnost. Ako mislite, da je Hrvatski Narod zadovoljan ovom sudbinom ili mu eventualno još pružite priliku da se izjasni, s moje strane nema poteškoća. Poštivao sam volju svoga naroda i poštivat ću je.

Optužujete me kao neprijatelja državne i narodne vlade. Molim vas, kažite mi, koja je za mene vlast bila 1941. godine? Da li pučista Simović u Beogradu, ili izdajnička, kako je vi zovete, u Londonu ili ona u Jeruzalemu, ili vaša u šumi, ili ova u Zagrebu? Dapače, i godine 1943. i 1944, da li vlada u Londonu ili u šumi? Vi ste za mene vlast od 8. svibnja 1945. Zar sam mogao slušati vas u šumi i ovdje njih u Zagrebu? Je li se uopće

može dva gospodara služiti? To nije po katoličkom moralu ni po međunarodnom ni po opće ljudskom pravu. Nismo mogli ovdje vlast ignorirati, makar bila ustaška, ona je bila ovdje. Vi mene imate pravo pitati i zvati na odgovornost od 8. svibnja 1945!

[Tu mu upadne u riječ predsjednik suda Vimpulšek rekavši: 'Onda ne bismo smjeli po tome suditi ni Paveliću ni Lisaku.'].

Glede kakvih terorističkih mojih čina nemate dokaza, niti će vam itko vjerovati. Ako su Lisak, Lela Sofijanec i drugi dolazili k meni pod drugim imenom, ili ako sam primio pisma koja nisam znao ni pročitati, ako je to krivnja, što su ljudi k meni dolazili, primit ću mirno osudu.

Ako sam svećeniku Mariću dao propusnicu, ništa si ne predbacujem, čista mi je savjest, jer mi nije bila nakana učiniti ništa protiv poretka i mirne duše mogao bih poći na drugi svijet s tom krivnjom. Hoćete li mi to vjerovati ili ne, sporedno je. Optuženi zagrebački nadbiskup zna za svoje uvjerenje ne samo trpjeti nego i umrijeti!

Sam predsjednik vlade dr. Bakarić rekao je svećeniku Milanoviću: 'Mi smo uvjereni, da iza tih akcija stoji nadbiskup, ali nemamo nikakvih dokaza.' To je za mene dovoljno rečeno.

Vjerski progon

A sada: u čemu je čitav spor, naše teškoće i zašto nije došlo do smirenja prilika?

Državni tužilac je toliko puta ustvrdio, da nigdje nema tolike slobode savjesti, kao ovdje u ovoj državi.

Slobodan sam navesti neke činjenice, iz kojih će se vidjeti protivno. Ponovno tvrdim pred svima: 260-270 svećenika poubijano je od narodnog oslobodilačkog pokreta. U nijednoj civiliziranoj državi na svijetu ne bi toliki svećenici bili tako kažnjeni za te krivice, koje im imputirate[27b].

Evo npr. župnik u Slatini, Bürger! Ako je bio član Kulturbunda, pa da ste ga recimo sudili na osam godina, no vi ste radi toga, što je kao dekan prenesao bogoslužne stvari iz susjedne voćinske crkve, što mu je bila dužnost, sudili ga na smrt i ubili.

Ponovno tvrdim: u nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi se tako sudilo. Svećenik Povoljnjak ubijen je bez suda kao pseto na cesti. Isto i sa okrivljenim časnim sestrama. U nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi ih se na smrt sudilo, nego najviše na zatvor. Vi ste učinili pogrješku fatalnu što ste pobili svećenike. Narod vam to neće nikada zaboraviti.

[27b] Gl. *Martyrium Croatie.* - I. OMRČANIN, *Martires de la fe.* - Isti, *Le martyrologe croate.*

Naše katoličke škole, izgrađene sa toliko žrtava, oduzete su nam. Onemogućen je rad naših sjemeništa. Da nisam dobio iz Amerike sedam vagona, uopće se ne bi ove godine bilo moglo početi sa radom. A to su djeca siromašnog seljačkog našeg svijeta. Silom ste uzeli svu imovinu sjemeništima. Niste učinili ništa manje, nego li gestapovci, koji su oduzeli sjemeništu posjed Mokrice. Nismo proti agrarnoj reformi, ali se to moralo raditi u sporazumu sa Svetom Stolicom.

Naša sirotišta su onemogućena. Uništene su naše tiskare i ne znam, postoji li još gdje koja. Nema više naše štampe, koju ste ovdje toliko napadali. Nije li uopće škandal tvrditi, da Crkva nije nigdje toliko slobodna kao ovdje? Dominikanci su dali štampati jednu pobožnu knjižicu, koju sam ja preveo s francuskog i utrošili su 75 000 dinara. Kad je knjižica bila već odštampana i kad su htjeli nakladu podići, nisu knjige dobili i toliko štetuju. Zar je to sloboda štampe?

Nestalo je i ništa ne radi Društvo sv. Jeronima. To je teški delikt prema narodu ovako postupati s najvećom našom kulturnom institucijom.

Predbacili ste mi i Karitas. Ali velim ovdje: taj je Karitas učinio goleme usluge našem narodu i vašoj djeci.

Onda vjeronaučna obuka. Postavili ste načelo: u višim razredima srednjih škola ne može biti vjeronaučne obuke, a u nižim po volji. Kako ste mogli maloj djeci, koja još nisu dorasla, da se sama odlučuju, dozvoliti, da se odlučuju za vjeronauk, a višeškolcima, koji već imaju i pravo glasa, ne dopuštate slobodno odlučivanje u pogledu vjeronauka u školi?

Naše katoličke bolnice časnih sestara koliko imaju nevolja!

Protiv volje ogromne većine naroda uveli ste civilni brak. Zašto niste tu slobodu izrazili više u mentalitetu našeg naroda? U Americi je to pametnije: tko hoće, civilno, tko hoće, crkveno. Mi vam ne branimo stanovitu kontrolu nad brakom. Ali naš narod vrlo boli, kad mora najprije ići na oblast, a onda na crkveno vjenčanje. Da ste se na nas obratili, dali bismo vam sugestije u spomenutom smislu.

Otete su zgrade nekim redovnicama u Bačkoj, neke crkve u Splitu bile su, ne znam, jesu li još, kao magazini. Imovina Crkve oduzeta je bez sporazuma sa Svetom Stolicom. Vidjeli ste, da narod nije htio primati tu zemlju. No materijalno pitanje to je najzadnji problem. Bolna je točka ovo:

Nijedan svećenik i biskup nije danas siguran za život ni danju ni noću. Biskup Srebrnić je na Sušaku bio napadnut od mlađarije nahuškane od stanovitih ljudi i tri sata su ga gnjavili u sobi i inače napadali, a vaša policija i milicija samo gleda. Ja sam to isto

iskusio u Zaprešiću. Biskup Lach bio je na krizmi preko Drave i premda se znalo, da onamo dolazi, prebacili su ga natrag ovamo preko Drave i cijelu noć držali u zatvoru u Koprivnici i nisu mu dali da krizma. Dapače, vaši su ljudi, koji su bili u šumi, došli k meni i izjavili: 'To je nedostojan postupak. Mi idemo k vlastima protestirati.' Biskupu Buriću su također razbili kamenjem prozore, dok je bio na krizmi. Biskup Pušić je, kako čujem, ovih dana napadnut trulim jabukama i jajima.

Mi ovakvu slobodu smatramo iluzijom i mi nećemo biti bespravno roblje. Borit ćemo se svim zakonitim sredstvima za svoja prava i u ovoj državi. [Čuje se glas iz publike: 'Niste ih zaslužili!']

Vjerska nauka napadana

Evo, da razumijete zašto smo se borili: Još jedno tri do četiri primjera slobode.

U školskim udžbenicima tvrdite, protivno od svih dokaza povijesti, da Isus Krist nije postojao. Znajte, Isus Krist je Bog! Za Njega smo spremni umirati, a danas je nauka to, da on uopće nije postojao! Kad bi se koji profesor usudio učiti protivno, mogao bi se sigurno nadati, da će izletjeti iz škole. Ja vam kažem, g. državni tužioče, da uz ovakve uvjete nije Crkva slobodna, nego da će za kratko vrijeme biti istrijebljena.

Krist je temelj kršćanstva. Vi se zauzimate za pravoslavne Srbe. Pitam ja vas, kako vi sebi zamišljate pravoslavlje bez Krista? To je jedan apsurd! Kako vi zamišljate Crkvu bez Krista? To je jedan apsurd!

Za Majku Božju kaže se u knjigama, da je bila bludnica. A znadete li, da je ona za pravoslavne i katolike najsvetiji pojam?

Naređujete, to je službena nauka, da je čovjek postao od majmuna! Ako imade tko tu ambiciju, neka mu bude! Ali otkuda dolazi netko, da to odredi kao službenu teoriju, koju danas ne priznaje ni jedan učenjak svjetskog glasa?

[Javni tužilac primjećuje na to: 'To nije nitko tvrdio, da je čovjek od majmuna, ni Darwin, ni Haeckel. To ste izvrnuli vi i čitava reakcija.']

Po vašem shvaćanju materijalizam je jedini naučni sistem, a to znači izbrisati Boga i kršćanstvo. Ako nema ništa osim materije, onda vam hvala na slobodi. Rekao je jedan od vaših ljudi višeg položaja: 'Nema čovjeka u ovoj državi kojega mi nismo kadri staviti pred sud i suditi.'

Na ostale optužbe, kojima nas stavljate u red koljača i prijatelja terorista, velim, da nisu ni sva zlodjela u bivšoj Nezavisnoj Državi

Hrvatskoj počinjena od domobrana i ustaša. Nije za Crkvu bilo lako broditi. Morala se probijati kroz mnoge poteškoće.

Neka se ne misli, da ja hoću rat. Neka sadašnja vlast povede razgovore sa Svetom Stolicom. Crkva ne pozna diktata, ali nije protiv poštenih sporazuma. To se može. Onda će biskupi znati, što im je dužnost, i neće se trebati tražiti svećenike, da ukazuju njihovu krivnju, kao što je bilo ovdje.

Komunistička partija

Konačno da kažem par riječi i o Komunističkoj partiji, stvarnom mojem optužitelju.

Ako se misli, da smo mi zauzimali dosadašnji stav radi materijalnih stvari, krivo je, jer mi smo ostali čvrsti evo i nakon što nas se osiromašilo. Nismo protivni tome, da radnici dođu do većih prava u tvornicama, jer je to u duhu papinskih enciklika, niti što imamo protiv pravednih reforma, ali neka nam dozvole pristaše komunizma, ako je slobodno propovijedati i širiti materijalizam, da bude i nama pravo ispovijedati i propagirati naša načela. Katolici su za ta prava umirali i umirat će.

Ja završujem: Uz dobru volju se može doći do sporazumijevanja, no inicijativa je na današnjoj vlasti! Niti ja, niti episkopat nismo stranka za načelno sporazumijevanje, nego državna vlast i Sveta stolica. A što se tiče mene i moga suđenja, ja ne trebam milost, savjest mi je mirna.«

Ovim je riječima nadbiskup završio svoju izjavu mirnim i tihim glasom.

Usred nesvjesne, malodušne, neodlučne, neosjetljive, dà, ravnodušne sadašnjice za nadnaravne vrednote, odskače herojski značaj nadbiskupa Stepinca kao stanac kamen u borbi u kojoj se on sukobio sa suprotnim svijetom, koji prelazi preko najvažnijih pitanja o svijetu, čovjeku, njegovoj životnoj zadaći i određenju.

Nadbiskup u svom govoru nije gubio vrijeme da pobija smiješno i namjerno iskrivljene činjenice i optužbe, koje je već cijeli svijet, usprkos jakoj komunističkoj primidžbi, odbacio kao lažne. Otvarao je svoja usta samo onda kad se držao dužnim braniti temeljne istine sv. vjere: Kristovo božanstvo, čovjekovo podrijetlo, ćudoredne zasade kršćanstva o dostojanstvu ljudske osobe, slobodu ljudske savjesti, pravo na slobodu i samostalnost malih naroda i narodnih manjina.

International News Service, od 4. listopada 1946, piše da pred sucima ovoga sudišta stoje sučelice dva oprečna svijeta. Nadbiskupovo junaštvo i heroizam ne samo da pobijaju optužbe, nego on uza svu svoju skromnost i krotkost od optuženika postaje

o. Aleksa Benigar

ALOJZIJE STEPINAC, HRVATSKI KARDINAL

II. popravljeno i prošireno izdanje

ZAGREB, 1993.

GOVOR NADBISKUPA ALOJZIJA STEPINCA PRED VRHOVNIM SUDOM NR HRVATSKE 3. LISTOPADA 1946. U ZAGREBU

»Za svoje uvjerenje pripravan sam i umrijeti«

Na sve tužbe, koje su ovdje protiv mene iznesene odgovaram, da je moja savjest mirna, makar se publika tome smijala. Sada se ne kanim braniti niti apelirati protiv osude. Ja sam za svoje uvjerenje sposoban podnijeti ne samo ismjehivanje, prezir i poniženje, nego — jer mi je savjest čista — pripravan sam svaki čas i umrijeti.

Stotinu puta je ovdje ponovljen izraz »optuženi Stepinac«. Ali nitko nije toliko naivan, da ne bi znao, da iza toga »optuženoga Stepinca« sjedi ovdje na optuženičkoj klupi nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolita i predstavnik katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sami ste toliko apelirali na ovdje prisutni kler, da kaže, da je samo Stepinac kriv ovima i njihovu stavu naroda i klera. Obični Stepinac ne može imati taj utjecaj nego samo nadbiskup Stepinac.

17 mjeseci već se vodi protiv mene borba u štampi i u javnosti, inače 12 mjeseci podnosio sam faktičnu internaciju u nadbiskupskom dvoru.

Upisuje mi se u krivnju prekrštavanje Srba. To je uopće neispravan naziv, jer tko je jednom kršten, ne treba ga više prekrštavati, nego se radi o vjerskom prijelazu.

Ja o tom neću opširnije govoriti nego velim, da mi je savjest čista, a povijest će jednom reći o tom svoj sud. Činjenica je, da sam morao premještati župnike, jer im je prijetila opasnost smrti od pravoslavnih, jer su ih htjeli Srbi ubiti, zato što otežu s prijelazima. Činjenica je, da se u prošlo ratno vrijeme Crkva morala provlačiti kroz poteškoće kao zmija, a išlo se na ruku srpskom narodu s nakanom, da mu se pomogne, kako se dalo i moglo. Gospodin mi je predsjednik predočio prijepis, što sam tražio prazni pravoslavni manastir — nekoć naš pavlinski — u Orehovici, da se u nj smjeste trapisti, koje su Nijemci protjerali iz Rajhenburga. Smatram, da mi je bila dužnost, da pomognem braći Slovencima, koji su od Hitlerovaca bili izagnani, da se sklone.

Kao teški zločin pripisuje mi se vojni vikarijat. Pitao me je predsjednik suda, nisam li smatrao izdaju Jugoslavije, dok sam u toj stvari stupio u vezu s Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ja sam bio vojni vikar i za bivše Jugoslavije. Nastojao sam pitanje vojnog vikarijata urediti kroz ovih 8—9 godina. No nije došlo do definitivnog rješenja. To je pitanje konačno bilo uređeno u Jugoslaviji i konkordatom koji je stvoren teškom mukom, svečano ratificiran u parlamentu, da onda propadne na ulicama beogradskima.

»Nije li uopće škandal tvrditi, da Crkva nije nigdje toliko slobodna kao ovdje?«

Kad je rat Jugoslavija—Njemačka bio pri kraju, ja sam morao pružiti duhovnu pomoć i ostacima vojnika katolika bivše Jugoslavije i novostvorene Nezavisne Države Hrvatske. Ako je, dakle, država propala, a vojska ostala, morali smo pogledati tu situaciju.

Nisam bio persona grata ni Nijemcima ni ustašama. Nisam bio ustaša, niti sam položio njihovu zakletvu, kako su učinili vaši činovnici, koji su ovdje. Hrvatski se Narod plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskog Naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji. Rekao sam: Hrvatima se nije dozvoljavalo da napreduju u vojsci ili da uđu u diplomaciju osim da promijene vjeru ili ožene inovjerku. Tu je faktična baza i pozadina mojih poslanica i propovijedi.

Što sam govorio o pravu Hrvatskog Naroda na slobodu i nezavisnost, sve je u skladu s osnovnim principima saveznika, istaknutim u Jalti i u Atlantskoj povelji. Ako prema ovim zaključcima svaki narod ima pravo na svoju nezavisnost, zašto bi se to onda branilo samo Hrvatskom Narodu? Sv. stolica je toliko naglašavala, da i mali narodi i narodne manjine imaju pravo na slobodu. Zar katolički biskup i metropolita ne bi o tom smio ni pisnuti? Ako treba, past ćemo, jer smo vršili svoju dužnost. Ako mislite, da je Hrvatski Narod zadovoljan ovom sudbinom ili mu eventualno još pruži-

»Ponovno tvrdim pred svima: 260—270 svećenika poubijano je od narodnog oslobodilačkog pokreta. U nijednoj civiliziranoj državi na svijetu ne bi toliki svećenici bili tako kažnjeni za te krivice, koje im imputirate.«

te priliku da se izjasni, s moje strane nema poteškoća. Poštivao sam volju svoga naroda i poštivat ću je.

Optužujete me kao neprijatelja državne i narodne vlade. Molim vas, kažite mi, koja je za mene vlast bila 1941. godine? Da li pučista Simović u Beogradu, ili izdajnička, kako je vi zovete, u Londonu ili ona u Jeruzalemu, ili vaša u šumi, ili ova u Zagrebu? Dapače, i godine 1943. i 1944., da li vlada u Londonu ili u šumi? Vi ste za mene vlast od 8. svibnja 1945. Zar sam mogao slušati vas u šumi i ovdje njih u Zagrebu? Je li se uopće može dva gospodara služiti? To nije po katoličkom moralu, ni po međunarodnom ni po opće ljudskom pravu. Nismo mogli ovdje vlast ignorirati, makar bila ustaška, ona je bila ovdje. Vi mene imate pravo pitati i zvati na odgovornost od 8. svibnja 1945!

Glede kakvih terorističkih mojih čina nemate dokaza, niti će vam itko vjerovati. Ako su Lisak, Lela Sopijanec i drugi dolazili k meni pod drugim imenom, ili ako sam primio pisma, koja nisam znao ni pročitati, ako je to krivnja, što su ljudi k meni dolazili, primit ću mirno osudu.

Ako sam svećeniku Mariću dao propusnicu, ništa si ne predbacujem, čista mi je savjest, jer mi nije bila nakana učiniti ništa protiv poretka i mirne duše mogao bih poći na drugi svijet s tom krivnjom. Hoćete li mi to vjerovati ili ne, sporedno je. Optuženi zagrebački nadbiskup zna za svoje uvjerenje ne samo trpjeti nego i umrijeti.

Sâm predsjednik vlade dr. Bakarić rekao je svećeniku Milanoviću: »Mi smo uvjereni, da iza tih akcija stoji nadbiskup, ali nemamo nikakvih dokaza«. To je za mene dovoljno rečeno.

A sada: u čemu je čitav spor, naše teškoće i zašto nije došlo do smirenja prilika?

Državni tužilac je toliko puta ustvrdio, da nigdje nema tolike slobode savjesti, kao ovdje u ovoj državi.

Slobodan sam navesti neke činjenice, iz kojih će se vidjeti protivno. Ponovno tvrdim pred svima: 260—270 svećenika poubijano je od narodnog oslobodilačkog pokreta. U nijednoj civiliziranoj državi na svijetu ne bi toliki svećenici bili tako kažnjeni za te krivice, koje im imputirate.

Evo npr. župnik u Slatini, Bürger! Ako je bio član Kulturbunda, pa da ste ga recimo sudili na osam godina, no vi ste radi toga, što je kao dekan prenesao bogoslužne stvari iz susjedne

voćinske crkve, što mu je bila dužnost, sudili ga na smrt i ubili.

Ponovno tvrdim: u nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi se tako sudilo. Svećenik Povoljnjak ubijen je bez suda kao pseto na cesti. Isto i s okrivljenim časnim sestrama. U nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi ih se na smrt sudilo, nego najviše na zatvor. Vi ste učinili pogrješku fatalnu, što ste pobili svećenike. Narod vam to neće nikada zaboraviti.

Naše katoličke škole izgrađene s toliko žrtava, oduzete su nam. Onemogućen je rad naših sjemeništa. Da nisam dobio iz Amerike sedam vagona, uopće se ne bi ove godine bilo moglo početi s radom. A to su djeca siromašnog seljačkog našeg svijeta. Silom ste uzeli svu imovinu sjemeništima. Niste učinili ništa manje, nego li Gestapovci, koji su oduzeli sjemeništu posjed Mokrice. Nismo proti agrarnoj reformi, ali se to moralo raditi u sporazumu sa Sv. stolicom.

Naša sirotišta su onemogućena. Uništene su naše tiskare i ne znam, postoji li još gdje koja. Nema više naše štampe, koju ste ovdje toliko napadali. Nije li uopće škandal tvrditi, da Crkva nije nigdje toliko slobodna kao ovdje? Dominikanci su dali štampati jednu pobožnu knjižicu, koju sam ja preveo s francuskog, i utrošili su 75.000 dinara. Kad je knjižica bila već odštampana i kad su htjeli nakladu podići, nisu knjige dobili i toliko štetuju. Zar je to sloboda štampe?

Nestalo je i ništa ne radi Društvo sv. Jeronima. To je teški delikt prema narodu ovako postupati s najvećom našom kulturnom institucijom.

Predbacili ste mi i »Karitas«. Ali velim ovdje: taj je »Karitas« učinio

»Činjenica je, da se u prošlo ratno vrijeme Crkva morala provlačiti kroz poteškoće kao zmija, a išlo se na ruku srpskom narodu s nakanom, da mu se pomogne, kako se dalo i moglo.«

goleme usluge našem narodu i vašoj djeci.

Onda vjeronaučna obuka. Postavili ste načelo: u višim razredima srednjih škola ne može biti vjeronaučne obuke, a u nižim po volji. Kako ste mogli maloj djeci, koja još nisu dorasla, da se sama odlučuju, dozvoliti, da se odlučuju za vjeronauk, a višeškolcima, koji već imaju i pravo glasa, ne dopuštate slobodno odlučivanje u pogledu vjeronauka u školi?

Naše katoličke bolnice časnih sestara koliko imaju nevolja!

Protiv volje ogromne većine naroda uveli ste civilni brak. Zašto niste tu slobodu izrazili više u mentalitetu našeg naroda? U Americi je to pametnije: tko hoće, civilno, tko hoće, crkveno. Mi vam ne branimo stanovitu kontrolu nad brakom. Ali naš narod vrlo boli, kad mora najprije ići na oblast, a onda na crkveno vjenčanje. Da ste se na nas obratili, dali bismo vam sugestije u spomenutom smislu.

Otete su zgrade nekim redovnicama u Bačkoj, neke crkve u Splitu bile su, ne znam jesu li još kao magazini. Imovina Crkve oduzeta je bez sporazuma sa Sv. stolicom. Vidjeli ste, da narod nije htio primati tu zemlju. No materijalno pitanje to je najzadnji problem. Bolna je točka ovo:

Nijedan svećenik i biskup nije danas siguran za život ni danju ni noću. Biskup Srebrnić je na Sušaku bio napadnut od mladarije nahuškane od stanovitih ljudi i tri sata su ga gnjavili u sobi i inače napadali, a vaša policija i milicija samo gleda. Ja sam to isto iskusio u Zaprešiću. Biskup Lach bio je na krizmi preko Drave i premda se znalo, da onamo dolazi, prebacili su ga natrag ovamo preko Drave i cijelu noć držali u zatvoru u

»Hrvatski se Narod plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskog Naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji.«

Koprivnici i nisu mu dali da krizma. Dapače vaši su ljudi, koji su bili u šumi, došli k meni i izjavili: »To je nedostojan postupak. Mi idemo k vlastima protestirati«. Biskupu Buriću su također razbili kamenjem prozore, dok je bio na krizmi. Biskup Pušić je, kako čujem, ovih dana napadnut trulim jabukama i jajima.

Mi ovakvu slobodu smatramo iluzijom i mi nećemo biti bespravno roblje. Borit ćemo se svim zakonitim sredstvima za svoja prava i u ovoj državi.

Evo, da razumijete, zašto smo se borili: još jedno tri do četiri primjera slobode.

U školskim udžbenicima tvrdite protivno od svih dokaza povijesti, da Isus Krist nije postojao. Znajte, Isus Krist je Bog! Za Njega smo spremni umirati, a danas je nauka to, da on uopće nije postojao! Kad bi se koji profesor usudio učiti protivno, mogao bi se sigurno nadati, da će izletjeti iz škole. Ja vam kažem, g. državni tužioče, da uz ovakve uvjete nije Crkva slobodna, nego da će za kratko vrijeme biti istrijebljena.

Krist je temelj kršćanstva. Vi se zauzimate za pravoslavne Srbe. Pitam ja vas, kako vi sebi zamišljate pravoslavlje bez Krista? To je jedan apsurd! Kako vi zamišljate Crkvu bez Krista? To je jedan apsurd!

Za Majku Božju kaže se u knjigama, da je bila bludnica. A znadete li, da je ona za pravoslavne i katolike najsvetiji pojam?

Naređujete, to je službena nauka, da je čovjek postao od majmuna! Ako imade tko tu ambiciju, neka mu bu-

● Pogibelj od Srba prijeti župnicima koji pravoslavne oklijevaju prevesti u Katoličku Crkvu ● »Poštivao sam volju svoga naroda i poštivat ću je!« ● »Nismo mogli vlast ignorirati makar bila ustaška« ● Kako je svećenik Povoljnjak ubijen bez suda

de! Ali otkuda dolazi netko, da to odredi kao službenu teoriju, koju danas ne priznaje nijedan učenjak svjetskog glasa?

Po vašem shvaćanju materijalizam je jedini naučni sistem, a to znači izbrisati Boga i kršćanstvo. Ako nema ništa osim materije, onda vam hvala na slobodi. Rekao je jedan od vaših ljudi višeg položaja: »Nema čovjeka u ovoj državi, kojega mi nismo kadri staviti pred sud i suditi«.

Na ostale optužbe, kojima nas stavljate u red koljača i prijatelja terorista, velim, da nisu ni sva zlodjela u bivšoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj počinjena od domobrana i ustaša. Nije za Crkvu bilo lako broditi. Morala se probijati kroz mnoge poteškoće.

Neka se ne misli, da ja hoću rat. Neka sadašnja vlast povede razgovore sa Sv. stolicom. Crkva ne pozna diktata, ali nije protiv poštenih sporazuma. To se može. Onda će biskupi znati, što im je dužnost, i neće se trebati tražiti svećenike, da ukazuju njihovu krivnju, kao što je bilo ovdje.

Konačno da kažem par riječi i o komunističkoj partiji, stvarnom mojem optužitelju.

Ako se misli, da smo mi zauzimali dosadašnji stav radi materijalnih stvari, krivo je, jer mi smo ostali čvrsti evo i nakon što nas se osiromašilo. Nismo protivni tome, da radnici dođu do većih prava u tvornicama, jer je to u duhu papinskih enciklika, niti što imamo protiv pravednih reforma, ali neka nam dozvole pristaše komunizma, ako je slobodno propovijedati i širiti materijalizam, da bude i nama pravo ispovijedati i propagirati naša načela. Katolici su za ta prava umirali i umirat će.

Ja završujem: Uz dobru volju se može doći do sporazumijevanja, no inicijativa je na današnjoj vlasti! Niti ja, niti episkopat nismo stranka za načelno sporazumijevanje, nego državna vlast i Sv. stolica. A što se tiče mene i moga suđenja, ja ne trebam milost, savjest mi je mirna.

U završnom govoru, dne 8. listopada 1946., izjavio je zagrebački nadbiskup Dr. Alojzije Stepinac, mirnim i snažnim glasom, ovo:

Makar sam odbio branitelja, prihvaćam njegovu obranu. Imam ga nadopuniti glede vjerskih prelaza i ponovno istaknuti, da je za prelaze u pojedinim biskupijama po crkvenim kanonima odgovoran nadležni Ordinarij. Prema tome, ja ne mogu odgovarati za ono, što se događalo u drugim biskupijama, nego samo za ono, što se događalo u zagrebačkoj nadbiskupiji. A i u mojoj nadbiskupiji, radi izvanrednih prilika, događale su se protiv moje volje nepravilnosti. To zapravo nisu bili prelazi, nego komedija, zašto Crkva ne može snositi odgovornost. Ponavljam: Crkva nije nikada silom provodila prelaze.

Vrlo dobro znam, da nisam onda dobrio i omogućio prelaze na opetovano inzistiranje samih prelaznika, isto bi danas bio na optuženičkoj klupi, jer da nisam imao srca i da nisam htio spasiti Srbe od pokolja.

Makar se publika smijala, na sve insinuacije i optužbe gospodina javnog tužitelja i gospodina advokata s desne strane, izjavljujem pred Bogom, narodom, diplomatskim zborom, ukoliko se ovdje nalazi, pred predstavnicima strane štampe i pred publikom, da sam potpuno nevin, a povijest će pravo ocijeniti sav moj rad.

SVJEDOČANSTVO IZ DUVNA

Surovi pretres u samostanu

Prateći sva ova zbivanja oko Duvna, koje je ovih tjedana u središtu javne pozornosti, želim izreći samo ono što sam ja osobno vidio i živio tijekom petogodišnjih ljetnih prebivanja u Duvnu. Još kao dječak i srednjoškolac bio sam prisiljen ići nadničariti s raznim obrtnicima u vrijeme ljetnih praznika. Imao sam tu (ne)sreću da to većinom bude u Duvnu. Tako sam g. 1981. u vrućem kolovozu zajedno s još 10-ak svojih Posušaka radio na obnavljanju samostana i crkve u Duvnu. Ondje sam bio svjedok mračne i primitivne politike prema cijelom Duvnu, a posebno duvanjskim svećenicima. Jednoga dana između 15 i 16 sati iznenada sam ugledao nekoliko policijskih kola koja idu prema crkvi. Stigavši pred vrata samostana, iz automobila su iskakali neki za mene neuobičajeni policajci s puškama, šmajserima, pištoljima, palicama i drugim »rekvizitima«. Za tren oka blokirali su sve ulaze crkve i samostana, a mnogi su uskakali unutra. Prizor kao u kaubojskim filmovima. Nisam vjerovao svojim očima. Najedanput čujem glas: »Kako se zoveš, što radiš, odakle si?« Bio je to neki mladi čovjek u crvenoj majici. (Poslije sam saznao da je upravo on rukovodio cijelom akcijom.)

Uvidjevši da sam još maloljetan i preplašen, naredi da sve radnike u roku od 5 minuta sakupim na jedno mjesto. Kada smo svi došli, upozori nas da se ne trebamo ništa plašiti, a istodobno veoma drsko i odlučno reče: »Danas više nema rada.« Zaprijeti nam da se ne krećemo i ne pravimo problema, te nam odredi »dušobrižnike« sa šmajserima, bez kojih ne možemo nikamo. Kad je došla večer, najprije smo uz neobičan nadzor večerali i odmah zatim uz njihovu preporuku otišli spavati. Unutra u samostanu gdje smo i mi spavali, bile su dosta jake snage, a i mučne scene. Sve su redom kopali i premetali, čak i naše radničke ormare, gdje se nalazila prljava i smrdljiva roba. Mirno sam zaspao, ali u neko doba noći morao sam na WC. Izišao sam na hodnik na kojem su ispred svakih vrata stajali do zuba naoružani »anđeli čuvari«. Ispovjedivši se kamo idem, odmah sam dobio pratnju i upozorenje da se ne igram vragom. Vrata od WC-a nisam smio zatvoriti jer je postojala opasnost da skočim s trećeg kata i pobjegnem.

Vraćajući se natrag, uz osmijeh sam smogao snage upitati: »Čemu sve ovo?«

Odgovor je bio kratak i jasan: »Tišina, molim! Vi Duvnjaci ste ustaše.« Otvarajući sobna vrata, onako usput sam odvratio: »Ja nisam ni Duvnjak ni ustaša«. Ušavši u sobu obuzimao me neki strah, a na mislima mi stalno »kompliment« što mi ga drug izreče. Više nisam mogao zaspati iako sam čuvan kao nikad u životu. Sutra kada su otišli, saznao sam da su to bili »specijalici« iz Sarajeva. Sobe svih franjevaca sličile su na sve osim na sobe, uredništvo »Naših ognjišta« također, a sve se to radilo na njihovu veliku, veliku žalost da bi pronašli jedno najobičnije Ništa.

Na sve me ovo podsjetio i nedavni ekološki miting u Duvnu, za koji se tvrdi da je organiziran od hrvatskih nacionalista i čak ustaški usmjerenih ljudi, protiv, naravno, nevine i revolucionarno napredne dugogodišnje politike i isto tako nevinih, zaslužnih te nadasve sposobnih i politički podobnih i poslušnih duvanjskih političara...

Drugovi iz Sarajeva na čelu s N. Durakovićem to čak povezuju s neuračunljivim idejama Vuka Draškovića, a gospoda iz republičkog SUP-a obećavaju hapšenja..

Slavo Mandurić
Posušje

ZAVRŠEN DIJECEZANSKI PROCES ZA BEATIFIKACIJU p. PIJA

Nosio je Kristove rane

U svetištu sv. Marije od Milosti pri kapucinskom samostanu u San Giovanni Rotondo u talijanskoj biskupiji Foggia održana je u nedjelju 21. siječnja završna sjednica u dijacezanskom postupku za proglašenje blaženim oca Pija iz Pietrelcine, znamenitog kapucina koji je u tom samostanu proveo mnoge godine i umro u njemu 23. rujna 1968. u dobi od 81 godine, na glasu svetosti. Pedeset godina nosio je otac Pio na svojim rukama, nogama i prsima znakove pet Kristovih rana (stigme), kojih je nestalo nekoliko minuta nakon njegove smrti, neobjašnjivo kao što su se i pojavile 1918. Otac Pio bijaše na glasu osobito kao izvrstan ispovjednik, s mističnim darom zrenja u savjesti pokornika. Već za njegova života stvarale su se molitvene skupine nadahnute njegovom molitvom i

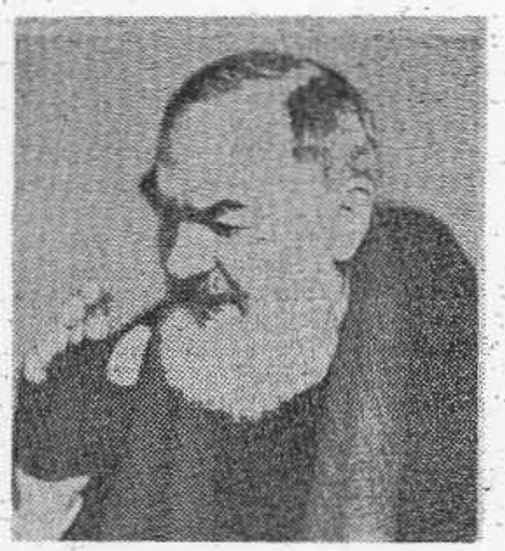

pokorom. Te skupine traju po svemu svijetu i poslije njegove smrti. Kažu da je Ivan Pavao II. već kao nadbiskup i kardinal u Krakovu štovao oca Pija.

SKOPLJE — UROŠEVAC

Godina Majke Terezije

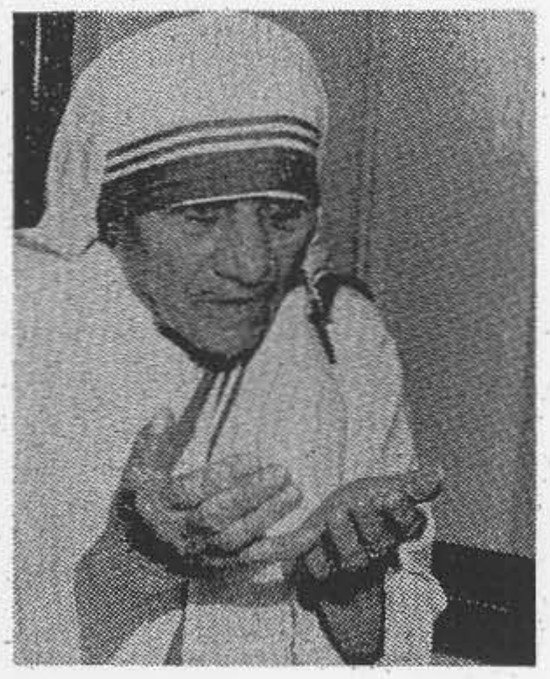

Biskup Nikola Prela, koji se u skopskoj biskupiji posebno brine za albanske vjernike, sredinom siječnja uputio je službeni dopis župnicima u kojem godinu 1990. proglašava Godinom Majke Terezije i osobite duhovne skrbi za nova redovnička zvanja. Tako će se ove godine po svim župama organizirati prigodni molitveni skupovi, duhovni susreti, prigodne akademije sa svrhom što djelotvornijeg promicanja novih duhovnih zvanja. U takvim prigodama posebno će se govoriti o ulozi redovnica u župnom apostolatu, osobito u vjeronaučnoj pouci, njihovu radu u bolnicama i staračkim domovima. To će zasigurno biti najbolji mogući molitveni prinos za osamdeseti rođendan Majke Terezije koji će se proslaviti 27. kolovoza. Ona je rođena 1910. u Skoplju u vjerničkoj albanskoj obitelji.

Središnja proslava predviđena je za rujan u Prištini, kada se želi prirediti interdisciplinarna akademija u kojoj će sudjelovati književnici, umjetnici i drugi stvaraoci različitih vjera i svjetonazora.

Povodom osamdesetog rođendana Majke Terezije albanski svećenik Lush Gjergji napisao je za talijansku izdavačku kuću »Velar« iz Bergama monografiju o Majci Tereziji koja izlazi iz tiska ovih dana pod naslovom »Madre della carita«. To je treća knjiga koju Lush Gjergji objavljuje o Majci Tereziji.

SALI

Prvi u provinciji

Sto godina u službi Malog Isusa, bio je naslov recitala koji su mladići, djevojke i starci zajedno s djecom izveli 20. siječnja povodom 100. obljetnice osnutka Družbe služavki Malog Isusa. Time je župa Sali prva u splitskoj provinciji proslavila taj jubilej. Brojnim sudjelovanjem na akademiji, a posebno na euharistijskom slavlju, Saljani su uz velikodušan dar pokazali da vole i cijene sestre koje već 18 godina djeluju u župi. Na proslavi su sudjelovale vrhovna glavarica družbe s. Ljiljana Perković, provincijalka s. Maneta Mioč te desetak sestara. Župnik je u propovijedi pozvao mlade a posebno djevojke da u starim, bolesnim i napuštenim ljudima prepoznaju Malog Isusa te se još koja od njih odluči da se posvećenim životom stavi u službu Crkvi.

T. S.